

• szakmai fórum

Szablics Bálint

LENNI VAGY NEM LENNI? – AVAGY NONPROFITOK CSEBERBŐL VEDERBE

A nonprofit szervezetekre gyakran tekintünk kétkedéssel, némi gyanakvással, amelyre a média megfelelő alapot teremt és egy-egy – a szektor méretéhez képest elenyésző gazdasági hatású – problémát kiragadva és bemutatva rá is erősít. Társadalmunknak azonban egyre inkább szüksége van ezekre a sok szempontból védőhálóként is funkcionáló szerveződésekre, közösségekre. Ráadásul az államnak is egyre nagyobb szüksége van gazdasági megfontolásokból is egy erős, jól működő, a közszolgáltatások nyújtásában partneri szerepet vállalni képes szektorra. A jogi szabályozás ugyanakkor látszólag évtizedek óta nem teremt egyértelmű helyzetet, aminek a rendszerváltozás előtt még alapos oka lehetett, de a történeti előzmények egyre kevésbé jelenthetnek mentséget. S bár a jogszabályok megalakítása alapvetően állami felelősség, a fennálló helyzet okai nem kizárólag az államban keresendők.

Dolgozatomban néhány, az állam és nonprofit szektor együttműködésének szükségességét megalapozó trend vázolásával, az elmúlt évtizedek szabályozási története releváns tényezőinek ismertetésével és pár jelenlegi probléma felvetésével kívánom bemutatni e viszonyrendszer viszontagságait és a tisztánlátást nehezítő körülményeket, mint az együttműködés akadályait.

KULCSSZAVAK:

közfeladat-ellátás, közhasznú, nonprofit gazdasági társaság, új Ptk.

• • • • •

1. MIÉRT VAN SZÜKSÉGE AZ ÁLLAMNAK A NONPROFIT SZERVEZETEKRE?

1.1. Gazdasági környezet

2008-ban az Amerikai Egyesült Államok jelzáloghitel-piacáról hatásaiiban az egész világra kiterjedő gazdasági válság bontakozott ki, tartósan.¹ Legalábbis az Európai Unió – az

¹ Lásd például: David M. Kotz: *Rise and Fall of Neoliberal Capitalism*, Harvard University Press, 2015.

Eurostat adatai alapján² – még hét évvel később sem tudott teljesen magához térni, az összehangolt intézkedések és a tagállamok különböző, sokszor rendhagyó akciói még nem hoztak áttörést. Magyarországról elmondhatjuk, hogy az elmúlt időszakban több formabontó (unortodoxnak is nevezett) gazdaságpolitikai lépéssel átformálta az állam szerepét és a közfeladatok struktúráját, megközelítését (pl. szerepvállalás a bankszektorban, közfoglalkoztatási programok, nonprofit közműszolgáltató stb.). A gazdasági folyamatok egyre inkább rávilágítanak arra is, hogy az állam szempontjából – szolgáltatásai ellátása során – olyan szervezetek bevonása is felmerülhet, amelyek szorosan vett felügyeletén kívül esnek: újraértelmezésre lehet szükség a gazdasági, nonprofit szektorral való viszonyában.

1.2. Társadalomfejlődés

Napjaink másik fontos jellemzője az információs társadalom robbanásszerű fejlődése, melynek üteme továbbra sem látszik lassulni. Az információ megszerzésének és birtoklásának egyre komolyabb jelentősége van, ezek alapján hozzuk (pl. gazdasági) döntéseinket. Ezekben a döntésekben fennálló információs asszimetria a gyorsuló fejlődés mellett az információt (mint a termék, illetve szolgáltatás megvásárlását és az árat befolyásoló tényezőt) magát jobban előtérbe helyezi adott esetben, mint az ügylet tárgyát, lényegét. Így az állam, mint tipikusan nem rugalmas, gyorsan alkalmazkodni képtelen szervezetrendszer, innovatív megoldások alkalmazására szorulhat, rugalmasabb szerveződések együttműködését segítségül hívva.

1.3. Demográfia és együttműködési kényszer

Nem tekinthetjük új keletű megállapításnak azt sem, hogy minden fejlett ország költségvetésének komoly problémát jelent az elöregedés. Még azonos szintű munkanélküliség és változatlan arányú kiskorú lakosság mellett is egyre növekszik az egészségügyi, szociális ellátórendszer terheltsége, mert a népesség egyre kisebb része „tartja el” a társadalmat. Az állami feladatok folyamatos volumennövekedése – és az a tény, hogy nem várható az adófizető népesség ezzel arányos teherviselési képessége – előrevetíti, hogy az államnak mind több erőfeszítést kell tennie külső szereplők bevonására egyes feladatai, szolgáltatásai ellátásához. Ugyanakkor a profitorientált szervezetek partnerségére ebben a folyamatban álláspontom szerint csak addig számíthat, amíg – létükből fakadó – nyereségszerzési törekvéseikkel ez összeegyeztethető. További lehetőségként adódik – az állam és gazdaság mellett – az ún. harmadik szektor: a nonprofit szereplők bekapcsolása, ezért fontos kérdés, hogy a nonprofit szervezetek létrehozására az állam milyen lehetőségeket biztosít.

² A GDP, munkanélküliségi mutatók alakulása alapján. Forrás: EUROSTAT: *National Accounts including GDP (2015)*, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/main-tables> (2015. 03. 10.)

E szerepfelfogással egyébiránt nem teljesen egyezik az Európai Unió általános megközelítése, amelynek középpontjában a párbeszéd, az európai közvélemény kialakítása és a demokratikus folyamat kiteljesítése áll.³

2. A „NONPROFIT” JELENTÉSE

2.1. *Közös ismérvek*

Hogy kik is azok a nonprofit szervezetek? E kérdésben hosszas szakmai viták folytak Magyarországon is, hiszen a kifejezés nem definiált módon vált életünk részévé, hanem már létező jogintézmények összefoglaló nevéként kezdtük alkalmazni. A definíciós vitáról a téma nemzetközileg is elismert szakértői, Kuti Éva és Marschall Miklós 1991-ben írtak összefoglaló tanulmányt,⁴ amelyben megkísérelték szintetizálni a nemzetközi gyakorlatban is eltérő tartalmú fogalom közös ismérveit. E szerint a nonprofit szektor általánosan elfogadott definíciója az alkotó szervezetek közös jellemzői alapján az alábbi ismérvekből vezethető le:

- A profit felosztása tilos (tehát nem a nyereség megszerzése, hanem annak tulajdonosok/tagok közötti szétosztása).
- Végrehajtó hatalomtól, kormányzattól való függetlenség.
- Szervezett működés, amely jogi személyiségben is megtestesül.⁵

A mai jogszabályok alapján nonprofit szektorba tartozónak tekintjük a civilszervezeteket (civil társaság, egyesület, alapítvány, közalapítvány) és a nonprofit gazdasági társaságokat⁶ (korábban közhasznú társaság).

Kuti–Marschall fent hivatkozott tanulmányában is elismeri ugyanakkor, hogy a definícióból több olyan további elem kimaradt, amely más, a területen nagyobb (és főképp törésektől mentes) múlttal rendelkező országokban szintén a meghatározás fontos része. Ilyenek lehetnek pl. a közjó szolgálata és az elsődlegesen adományokból származó bevétel, továbbá a pártpolitikától, valamint a hitéleti tevékenységtől való mentesség. Véleményem szerint azonban ezen distinkciók valóban nem illeszthetők teljes egészében a hazai joganyagban szabályozott fogalmakhoz.

3 SIPOS Katalin: *Európai Unió: Civil társadalom – nem-kormányzati szervezetek – konvent*, Állam- és Jogtudomány, 44(2003)/3–4, Budapest, 279.

4 KUTI Éva, MARSCHALL Miklós: „A nonprofit szektor fogalma. Egy definíciós vita és ami mögötte van”, ESÉLY: társadalom és szociálpolitikai folyóirat, 3(1991)/1, Budapest, 61–69.

5 Vö. SIPOS: *i. m.*, 271–272.

6 A lehatárolás önmagában is furcsa, miután előbbieik sui generis jogalanysok, a nonprofit gazdasági társaságok nem önálló cégformát takarnak – lásd: AUER Ádám, BAKOS Kitti, BUZÁSI Barnabás, FARKAS Csaba, NÓTÁRI Tamás, PAPP Tekla: *Társasági jog*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011, 44.

2.2. Közjó

A közjó szolgálatát a Civil tv.⁷ 2. § 16. pontja szerinti közcélú tevékenységek megvalósítása által minden civilszervezet ellátja, amelynek már a Ptk.⁸ 3:386. § némiképp ellentmond, mert alapítvány létrehozható az alapító vagy hozzátartozója érdekében is.⁹ Ráadásul a civilszervezeteken (értsd: egyesületek és alapítványok) kívüli nonprofitok (nonprofit gazdasági társaság) esetében a közérdek szolgálata egyáltalán nem elvárás. Rájuk vonatkozóan a Ctv.¹⁰ 9/F. szakasza csak azt határozza meg, hogy a tevékenységéből származó nyeresége a társaság vagyonát gyarapítja (tehát a profitfelosztás tilos).

2.3. Jótékonyág

Az adományok kérdésköre egyértelmű és szoros kapcsolatban áll a lakosság, a vállalkozások anyagi helyzetével, így ezen bevételek elsődlegessége csak akkor válhat a nonprofit szervezet fogalmi kellékévé, ha ezt az ország gazdasági állapota lehetővé teszi. A jogalkotó talán ezzel is indokolható óvatossággal határozta meg a vállalkozási tevékenység tolerálható maximumaként a 60%-os küszöböt (Civil tv. 2. § 7. és 23. §).

2.4. Politika

A pártpolitikai semlegesség vitán felül elvárás lehet a nonprofit szervezetekkel szemben, a tisztánlátást azonban nehezíti, hogy maga a párt az egyesületnek egy különös formája Magyarországon [Civil tv. 4. § (1) bek. és Párttv.¹¹ 1. §], illetve léteznek olyan alapítványok is, amelyeket kifejezetten e szervezetek működésének segítésére lehet létrehozni.¹²

2.5. Vallás

Hasonlóképp a vallás területén is kilóghatnának az egyesületek sorából az – egyébként elnevezésükben az „egyház” megjelölés használatára is jogosult – vallási tevékenységet végző szer-

7 Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civilszervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény.

8 A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

9 Ptk. „3:386. § [Az alapító és hozzátartozója mint kedvezményezett]

(1) Az alapító és a csatlakozó abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja az alapító tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása.

(2) Az alapító és a csatlakozó hozzátartozója abban az esetben lehet az alapítvány kedvezményezettje, ha az alapítvány célja a hozzátartozó tudományos, irodalmi vagy művészeti alkotásainak gondozása, a hozzátartozó ápolása, gondozása, tartása, egészségügyi ellátási költségeinek viselése, iskolai tanulmányainak ösztöndíjjal vagy egyéb módon történő támogatása.”

10 A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény.

11 A pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló 1989. évi XXXIII. törvény.

12 A pártok működését segítő tudományos, ismeretterjesztő, kutatási, oktatási tevékenységet végző alapítványokról szóló 2003. évi XLVII. törvény szerinti alapítványok.

vezetek [Ehtv.¹³ 9/A. § (1) bek.] is. Ám a magyar nonprofit szektor fejlődésében (a korai szakaszban és napjainkban újra) az egyházak szerepe hagyományosan jelentős, számos területen (szociális, oktatási, egészségügyi, nemzetközi humanitárius segítségnyújtás területen) úttörő.¹⁴ Jóllehet, az egyházak ilyen irányú tevékenysége inkább köthető a vallásgyakorlással szorosan összefüggő, azzal együtt jelentkező gondoskodási formának, így bár e tevékenységek nonprofit jellegűnek tekinthetők, nem minősülnek a nonprofit szektor részének.¹⁵

3. SZABÁLYOZÁSI ELŐZMÉNYEK MAGYARORSZÁGON

3.1. Státus

A nonprofit szervezetek szabályozása alapvetően (természetszerűleg) a polgári jog részeként jelent meg, bár közjogias elemeket is hordoz.¹⁶ Az elmúlt évtizedek jogszabályi változásai jelzik, hogy a megítélésük e vonatkozásban még nem került véglegesen nyugvópont-ra. Az alapítványok szabályai 1987-ben kerültek vissza a Ptk.-ba¹⁷ (akkor még azzal a fenn tartással, hogy alapítvány létrehozásához a cél szerint illetékes állami felügyelő szerv jóváhagyása szükséges¹⁸), az egyesületi jog gyakorlásának és a társadalmi szervezetek létrehozásának feltételrendszere 1989-ben teremtődött meg.¹⁹ A fejlődési folyamat 1993-ban azzal folytatódott, hogy – az alapítványi és egyesületi szabályok korrekciója mellett – a Ptk. módosításával megnyílt az út a köztestületek, közalapítványok és közhasznú társaságok életre hívása előtt.²⁰ (Vizsgálódásom szempontjából a köztestületek és közalapítványok nem tartoznak a tárgykörbe, hiszen államtól való függetlenségük nem áll meg, de figyelemre méltó, hogy a közalapítványok az alapítás lehetőségének megszüntetése ellenére gyakorlati hasznuk – feltehetően az államháztartáson kívüli gazdálkodás és az állami feladatok ellátása – miatt a mai napig fennmaradtak.)

13 A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény.

14 KUTI Éva: *Hívjuk talán nonprofitnak...: A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése* (2. fejezet), Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 1991.

15 CSEHI Zoltán: *A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 24.

16 SÁRKÖZY Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban*, Budapest, 2013, 178.

17 Jóllehet a Ptk. korábbi 597. §-a tartalmazta, hogy az „*alapítványrendelet közérdekű célra való kötelezettségvállalásnak kell tekinteni*”, a részletes szabályok csak a 1987. évi 11. törvényerejű rendelettel kerültek a 74/A-74/F. §-sal beiktatásra.

18 Az 1990. évi I. törvény akként módosította a létrehozás szabályait, hogy állami felügyelő szerv helyett a bíróság engedélye vált szükségessé.

19 Az egyesületi jogról szóló 1989. évi II. törvény (mely módosította a Ptk.-t is) a szervezeti kereteket, az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény alkotmányos garanciákat biztosított.

20 A polgári törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény.

3.2. A közhasznúság megjelenése

Kétségtelen, hogy a nonprofit jelleget tovább erősítette a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény (Ksztv.), de ez számos további problémát is felvetett. A jogalkotó a törvény indokolása szerint a nonprofit szektor szabályozásának részeként a közhasznú és kiemelkedően közhasznú szervezetek működéséhez kívánt rendezett körülményeket teremteni:

„A törvény megalkotásával eleget kívánunk tenni annak a jogos igénynek, hogy a civil-szervezetek közhasznú tevékenységüket világos, rendezett viszonyok között végezhessék. A piacgazdaságra történő áttérés, valamint az állami szerepvállalás szükségszerű csökkenésének időszakában különösen fontos, hogy létrejöjjön és működjön az állami és a piaci szektor között az úgynevezett nonprofit szektor.”²¹

A koncepció lényege szerint a privilegizált helyzetbe hozott szervezetektől a biztosított előjogokért (különböző kedvezmények) szigorúbb átláthatósági szabályok betartását várta el az állam. A jogállás megszerzésére csak bizonyos szervezettípusok számára, bizonyos előfeltételek fennállása esetén volt lehetőség. Ezen előfeltételek megítélése ugyanakkor szinte kizárólag a jogállást megállapító bíró részben szubjektív megítélésén múlt, ráadásul egyszeri döntésen alapult. A szabályozás nem tartalmazott semmilyen előírást arra vonatkozóan, hogy bármilyen szempontú vizsgálódást kellene végezni a továbbiakban azt illetően, hogy a szervezet továbbra is megfelel-e az eredeti jogalkotói szándékban rögzítetteknek.

Másik, a gyakorlatban felmerült problémaként az jelentkezett, hogy a jogállással kapcsolatosan döntést olyan személy hozott, akinek nem volt, nem lehetett rálátása a szervezet szakterületén betöltött szerepére. (Különösen, hogy akár a szervezet alapításakor is megállapítható volt a megkülönböztetett jogállás.) Magát a döntést így pusztán adminisztratív feltételek teljesítése alapján lehetett meghozni az előterjesztett létesítő okirat alapján, amelyben – leegyszerűsítve – elegendő volt a törvényben felsorolt tevékenységi kategóriák közül (legáltalában) egyet kiválasztva alapcél szerinti tevékenységként feltüntetni.

3.3. A közhasznú (nonprofit) szervezetek gazdasági privilegizálása

Mindezek oda vezettek, hogy – a közhasznú jogállásból következő módon igénybe vehető – adó- és más kedvezményekhez a bíróság egyszeri, adminisztratív követelmények teljesítésének vizsgálatán alapuló döntésével hozzá lehetett jutni.

A közhasznú jogállás kérdéskörének állami funkciók ellátásához való kötése megítélésem szerint a közjog felé tolt el a nonprofitok szabályozását, amennyiben annak céljaként a közérdek szolgálatát tekintjük.²² E közérdekűséget 2011-ben az új Civil tv. tulajdonképpen minden civilszervezetre (egyesületek és alapítványok) kiterjesztette a „közélcélú tevékenységek” definíciójával, amely szerint ilyennek tekintendő a „személyek csoportja által, valamely a csoportnál tágabb közösség érdekében – más, e közösségbe nem tartozó személyek érdekei-

21 Idézet a törvény indoklásából.

22 Dr. Búza László: *Közjog és a magánjog fogalmi elhatárolásának kérdései* = Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályainak értekezései, 2, Budapest, 1943, 3–19.

nek sérelme nélkül – végzett tevékenység”. Utóbbi szabályozás emellett törekedett rendszerbe foglalni a területet átszövő, addigra gyakorlatilag átláthatatlanná vált joganyagot, számos jogintézmény (pl. közhasznúság) megújítása mellett.

A polgári törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény 1994-től beiktatta a közhasznú társaság létrehozásának lehetőségét. Az akkori jogszabály szerint a közhasznú társaság létrejöhetett új jogi személyként, jogelőd nélkül vagy korlátozott felelősségű társaságból átalakulással. A Ksztv. 1997-ben azt a – feltehetően nem szándékolt – hatást is elérte, hogy közhasznú társaság nem (kiemelkedően) közhasznú jogállással is működhetett. A jogalkotó az akkor új Gt.-vel²³ 2007-től oldotta fel az anomáliát, a közhasznú társaságok jogrendszerből történő kivezetésével és egyidejűleg a nonprofit gazdasági társaságok megteremtésével.

4. JELENLEGI KERETEK PROBLÉMÁI

Ezen jogalkotási előzményeket követően – hosszas, párhuzamos előkészítő munka után – született meg az új Ptk., amely alapjaiban rengette meg az addigra kialakult gyakorlatot, a felülvizsgált és életbe léptetett új jogszabályokat, végső soron a jogalkalmazást.²⁴ Az új kódex annak megalkotói szándéka szerint lényegesen részletesebb szabályozással kívánta elősegíteni a jogbiztonság elvénél magasabb szintű érvényesülését és lépett az elavult jogszabályok helyébe.²⁵ A számos megoldott kérdés mellett azonban újabbak keletkeztek. A nonprofit szektor szervezeti előírásainak is gerincét képező, jogi személyekre vonatkozó általános (így az egyesületekre, alapítványokra és nonprofit gazdasági társaságokra egyaránt érvényes) szabályok mellett a jogszabályi környezet más pontjain is keletkeztek újabb problémáknak tekinthető pontok.

4.1. Cél a fel nem osztható profit elérése?

Először is – a kontinentális jogrendszer azon sajátosságát figyelembe véve, mely szerint alapvetően a szöveggközpontú megközelítés az uralkodó – az új Ptk. 3:4. §-ból következő diszpozitivitás ebben a körben szokatlan újítást hozott.²⁶ Fentiekből és a diszpozitivitásból az következik ugyanis, hogy – tekintettel a Ptk. tiltó szabályának hiányára – nonprofit gaz-

23 A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény.

24 A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy új Ptk. kodifikációja és elfogadása természetesen hoz alapvető változásokat, amely nem értéktétel, hanem ténykérdést rögzít.

25 VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter: *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, Budapest, Complex Kiadó, 2013, 115., 224.

26 Ptk. 3:4. § „(2) A jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban – a (3) bekezdésben foglaltak kivételével – eltérhetnek e törvénynek a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól.

(3) A jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el az e törvényben foglaltaktól, ha

a) az eltérést e törvény tiltja; vagy

b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.”

dasági társaság lehet akár közkereseti társaság vagy betéti társaság is.²⁷ A szabályozás furcsasága az a – már az új Ptk. hatálybalépése előtt is létező – lehetőség, hogy nonprofit formában részvénytársaság is működhet. Jogi ellentmondás ugyan látszólag nem áll fenn, mégis érdekes közgazdasági megközelítésben az a momentum, mely szerint a részvényes tulajdonosként jogosult a részvénytársaság jövedelmének (profitjának) arányos részére, osztalékra. Ez ugyanis ellentmond annak az egyébként jogszabályban is rögzített elvnek, mely szerint a nonprofit jelleg lényege a profit kivételének tilalma. A jogalkotó az új Ptk.-val az osztalék tartalmát lényegesen nem változtatta meg. A korábbi Gt.²⁸ 132. § (1) bekezdés némi egyszerűsítéssel élve, a felosztható és felosztani rendelt tárgyévi adózott eredmény arányos részeként definiálta, ebben a tekintetben a – Gt. szabályait is magába olvasztó – Ptk. 3:262. § (1) bekezdése azonos tartalommal továbbra is fenntartja a különös állapotot (jóllehet a „felosztható” kitétel jelen esetben a profit mértékétől függetlenül nullát jelent).

4.2. Szürke zóna

A kht. korábban egyértelműen sui generis jogalany volt. A Gt. szabályai a kht.-kat felváltó nonprofit gazdasági társaság esetében a „nonprofitságot” már „jelleg”-ként, működési jellemzőként határozta meg, bár a 4. § (4) bekezdésében foglalt átalakulási szabályok egyértelmű elkülönítésre utaltak. Ezzel szemben az anyagi jogi szabályokat tartalmazó jelenleg hatályos Ptk. nem rendelkezik e formáról (nem is tiltja), az eljárási normát jelentő Ctv. pedig az átalakulással kapcsolatos rendelkezést már nem tartalmazza. A nonprofit gazdasági társaságot így már megítélésem szerint nem lehet önálló alakzatnak tekinteni: egy olyan eljárási kérdéssé alakult át, amely a szervezet szempontjából végleges (tekintettel a Ctv. 57/A. §-ra) döntésen alapul. (A nonprofit gazdasági társaság nem az egyetlen, ami megszűnt önálló jogi forma lenni. Némiképp hasonló a helyzete a köztestületeknek is, azzal a különbséggel, hogy e szervezettípus esetében külön létrehozó törvények tartalmazzák a szervezeti keretek szabályait, így esetükben nem merül fel létük alapjaival kapcsolatos probléma.)

A közhasznúsággal kapcsolatban a Civil tv. által megállapított egyik fontos újítás az volt, hogy legalább kétéves működés szükséges ahhoz, hogy valamely jogi személy elnyerhesse ezt a státust. A szintén nonprofit körbe tartozó alapítványokhoz, egyesületekhez képest a nonprofit gazdasági társaságok már 2012-ben is kivételezett helyzetbe kerültek, mert mentességet kaptak a minimálisan két üzleti év működési tapasztalat követelménye alól, de csak feltételek vállalása és szankció fenyegetése mellett. A feltételek teljesülése a közhasznú jogállás új szabályrendszerében első alkalommal 2014-ben (a számviteli beszámoló májusi letétbe helyezését követően) lett volna releváns a szankció érvényesítése kapcsán, ám – a feltételek változatlanul hagyása mellett – a szankció a Ptk. hatálybalépésével törésre került.

27 SÁRKÖZY Tamás: *Szervezetek státuszjoga az új Ptk.-ban*, Budapest, 2013, 71.

28 A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény.

4.3. Kiskapu civilszervezeteknek

A magánjogi kódex nem tesz említést az egyházakról sem, amely természetesnek tekinthető, ugyanakkor egy sajátos hazai szabályozási megoldás miatt jogilag egyes „egyház” elnevezéssel illelhető szervezetek mégiscsak a nonprofit szektor részévé váltak.

Az Alaptörvény VII. cikke kinyilvánítja az állam és a vallás különvált működését, illetve azt, hogy a vallási közösségek szervezeti formáit sarkalatos törvény határozza meg. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor a jelenleg hatályos Ehtv. 6. § (1) bekezdése és 9/A. § (1) bekezdése a vallási tevékenységet végző szervezetet mint vallási közösséget az egyesület különös formájaként [Civil tv. 4. § (1) bekezdés] definiálja úgy, hogy a sarkalatosságra vonatkozó rendelkezés nem terjed ki erre a szakaszra. A szervezeti keretek kialakítása során az egyesületre vonatkozó (Ptk. és Civil tv.) szabályokat kell alkalmazni az Ehtv. szerinti eltérésekkel. Zavart kelt ugyanakkor, hogy az Ehtv. meghatározza azon kritériumok taxatív listáját, amelyeket a nyilvántartásba vételre irányuló eljárásban a bíróság vizsgálhat, és csak ezen feltételek nemteljesítése esetén engedi a nyilvántartásba vétel megtagadását.²⁹ Az egyesületekre vonatkozó általános szabályok és eljárások ugyanakkor jóval részletesebb előírásokat tartalmaznak, amelyek érvényesülése még akkor sem biztosítható, ha az adott kérdés nem tartozik az Ehtv. által célzott körbe, a vallásgyakorlás alkotmányos védelme alá. Álláspontom szerint így a vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vétele akkor sem tagadható meg, ha pl. a kérelmező nem a megfelelő nyomtatványok alkalmazásával és szükséges melléletek benyújtásával járt el. Mindemellett az Ehtv. a Ptk. szabályozási körébe (is) tartozó egyesületekre (mint vallási tevékenységet végző szervezetekre) további kivétel szabály megfogalmazásával további engedményt tesz.³⁰ Eszerint a vtvsz.-ek az egyesületre vonatkozó általános működési szabályok egyes részeinek alkalmazása alól felmentést kapnak azok hitéleti vonatkozásai miatt.

Ezzel véleményem szerint így veszélybe kerülhet azon sokszor artikulált jogalkotói szándék maradéktalan érvényesülése, mely szerint az állam nem kívánja támogatni a „bizniszegyházak” tevékenységét. Bár a (bevett) egyházak köre valóban jelentős szűkítésen

29 Ehtv. „9/B. § (1) A vallási tevékenységet végző szervezet nyilvántartásba vétele a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességébe tartozik.

(2) A nyilvántartásba vétel iránti kérelem alapján a bíróság kizárólag azt vizsgálja, hogy

a) a szervezet képviselői nyilatkoztak arról, hogy az alapítás vallási tevékenység végzése céljából történik,

b) a szervezet által gyakorolni kívánt tevékenység a 6. § (4) és (5) bekezdésével nem ellentétes,

c) legalább tíz tag a szervezet megalakulását kimondta és elfogadta annak alapszabályát, vagy

d) a szervezet tagja kizárólag természetes személy és az alapszabály nem teszi lehetővé, hogy a szervezet tagja nem természetes személy is legyen.

(3) A bíróság a nyilvántartásba vétel iránti kérelmet kizárólag abban az esetben utasíthatja el, ha a szervezet nem felel meg a (2) bekezdés a)–d) pontjában meghatározott valamely feltételnek.”

30 Ehtv. „8. § (1) Az állam a vallási közösségek irányítására, felügyeletére szervet nem működtethet és nem hozhat létre.

(2) A vallási közösség hitelvei, belső törvénye, alapszabálya, szervezeti és működési szabályzata vagy azoknak megfelelő más szabályzata (a továbbiakban együtt: belső szabály) alapján hozott határozat érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható, azt állami hatóság nem vizsgálhatja. A vallási közösség belső szabályon alapuló döntését állami szerv nem módosíthatja vagy bírálhatja felül, a jogszabályban nem szabályozott belső jogviszonyokból eredő jogviták elbírálására állami szervnek nincs hatásköre.”

ment keresztül – és ezzel számos korábbi egyház számára bezárultak finanszírozási lehetőségek –, az állam szempontjából problémaként észlelt lehívási lehetőségek az egyházak korábbi néhány százas szervezetszámához képest egy jóval szélesebb, több tízezres egyesületi kör számára nyíltak meg.

5. ÖSSZEGZÉS

Az új Ptk. egyértelműen magánjogias keretbe foglalta a nonprofit világot, de továbbra is jelentős közjogias elemeket hordoznak a szabályok a közhasznúság közfeladatok ellátásában betöltött szerepe miatt. Érzékelhető, hogy az elmúlt évtizedekben végbement jogi változtatások nem eredményeztek végleges vagy legalább évtizedes távlatban tartós megoldást, noha az újítások minden esetben arra is irányultak, hogy tiszta helyzetet teremtsenek. De a valóságban mindig számos új, vitára okot adó kérdés merült fel, annak ellenére, hogy közben több megoldódott. Bár a magánjogi kódex megalkotásának feltehetően nem volt célja, hogy a nonprofit szervezetek szabályozási környezetét rendezze, a Ptk. megalkotása komoly lépés lehetett volna e területen is. A nonprofit szektor státusának és az állammal való kapcsolatának tisztázása már csak a közfeladatok és a szűkülő fiskális lehetőségek miatt is létkérdés.

6. KÖVETKEZTETÉS

Persze igazságtalan és meglehetősen visszatetsző lenne, ha a fejlettnek tekintett nyugati társadalmak több száz éve komoly törés nélkül fejlődő nonprofit szektorához és szabályozásához akarnánk hasonlítani a Magyarországon a rendszerváltozás után két és fél évtizede (újra)kezdődött építkezés jelenlegi fejlettségi szintjét. Természetes és fordulatokkal teli, de folyamatos fejlődésnek lehetünk tanúi a nonprofit szervezetek világában, amelyben a jogalkotó eltérő intenzitással, de az igényekre és társadalmi jelenségekre érzékeny módon reagálva támogatja a szektor működését. Ebben a folyamatban kulcskérdés a folyamatos együttműködés az állam és a nonprofitok között a szabályozási keretek alakításában is. E téren most a harmadik szektornak magának kell előrelépnie: tovább kell fejlesztenie önmeghatározását, szerepfelfogását a társadalmi igények mentén.